

Literatur — IRODALOM — Littérature.

Der Obergermanisch-Raetische Limes des Roemerreiches. E. Fabricius, F. Hettner, O. von Sarwey. Heidelberg.

Közel félszázados, jól szervezett és vezetett, szünetnélküli munka eredménye az az 53 kötet, amely a németországi limeskutatások eredményeit a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tette. A kutatások munkája nagyjából végetért s az összegyűjtött anyagnak igen kicsi része az, amely anyagiak hiánya miatt nem jutott még a nemzetközi tudományos világ elé. Publikálása azonban ennek is folyamatban van. A munkálatok szervezésének igen tanulságos történetét talán nem részletezzük, elég ha utalunk Buday Árpád dr.-nak ezzel a kérdéssel is foglalkozó limestanulmányára.¹ Jóval jelentősebb és számunkra talán fontosabb a munka ismertetése.

Öt német szövetséges állam területén haladt keresztül a római birodalom határát jelentő limesvonal, ami több tekintetben jelentett nehézségeket az alakulni készülő bizottság számára (az előkerült és előkerülő leletek hovatartozása, a munkálatok vezetése az egyes államok területén stb.). De Mommsen nem ismert akadályokat, s az ellentétes érdekek ellenére is megvetette az alapját annak a szervezetnek, amely minden nehézség ellenére állandóan fejlődő

módszerrel folytatni tudta a vállalt munkát, sőt azt be is fejezte.

Az 1892. év tavaszán nevezték ki a limeskutató bizottságot, amelynek tagjai egyrészt az érdekelt államok képviselői, másrészt pedig olyanok, akik addigi munkásságukkal igazolták, hogy a limeskutatás ügyét szívéükön viselik. A bizottság elnöke természetesen Mommsen lett; a munkálatok közvetlen vezetését két dirigensre (Hettner és Sarwey altábornagy) bízták.

A limesbizottság működése hármas irányú:

a) elvégzi a limes és a limesmenti utak irányának megállapítását és azok térképezését,

b) ásatásokkal alaposan átkutatja magát a limest, a limeshez tartozó építményeket (táborok, őrtornyok stb.); helyenkint helyreállítási munkálatokat is végeztet; gondoskodik az előkerült régészeti anyag elhelyezéséről, megőrzéséről,

c) közzéteszi az elért eredményeket és közreadja a fontosabb leletanyag fényképét, vagy rajzát.

A limespublikáció címe: Der obergermanisch-raetische Limes des Roemerreiches; rövidítve O. R. L. Két — A. és B. — sorozatban jelenik meg.

Az A. sorozat nagyjából az a) pontban foglalt munka eredményeit közli (vonalszakasz leírások, magának a limesnek a szerkezete, a hozzátartozó melléktáborok,

¹ Dr. Buday Árpád: A római limes Németországban. Dolgozatok, Kolozsvár. I. 1910. 3—13. il.

örtornyok és egyéb építmények leírása, a limesvonal jelentősége és szerepe). A limes 15 szakaszra osztott vonalán megindult kutatómunka eredményei a feldolgozás sorrendjében látnak napvilágot. A mintegy 500 km hosszúságú limesvonalon eddig 93 táborot tártak fel.

A B. sorozat a limesmenti táborokban végzett ásatásokat és azok eredményeit ismerteti.

Az 56 kötetre tervezett hatalmas munkából eddig, mint már mondtuk 53 jelent meg. Kiadásra várnak a taumusi vonalszakasz leírása, továbbá a rottenburgi, rottweili, hüfingeni, saalburgi, niederbieberi és bendorfii táborok ismertetése. A Heidelbergben megjelenő limespublikáció szerkesztője 1902-ig F. Hettner, ettől kezdve máig E. Fabricius.

Ami a közlemények szempontjait illeti, talán elegendő lesz, ha egy szakasz és egy táborleírás vázlatát ismertetjük. A 14., Gunzenhausentől Kipfenbergig terjedő, vonalszakasz leírása a következő fejezet-címekben történt:

I. A szakaszra vonatkozó kutatások története. II. A szakasz limesvonalának általános leírása, ennek keretében földrajzi áttekintés és a jelenlegi út és határrendszer ismertetése. Említés történik a limesvonalal kapcsolatos nevekről. Ismerteti a leíró a limesleletek időrendi egymásutánját; szól az örtornyok elhelyezkedéséről és anyagáról (fa- és kőornyok); megismerkedünk a limes szerkezetével (anyaga, építési technikája stb.). Áttér azután a földsáncok és castellumok ismertetésére s végül a kísérő utakról és átjárókról szól. III. A szakaszon lévő limes jelenségeinek részletes leírása. IV. A szakasz római kori úthálózatának ismertetése. Az V. fejezetben a mellékelt 1:500,000-es térképek magyarázata következik. Ezekon a térképeken a limesre vonatkozó jelenségeken kívül megtaláljuk a limesmenti terület őskori és népvándorlás-

kori lelőhelyeit is. Az utolsó — IV. — fejezetben ismerteti a szerző a limesmenti szórványleleteket; a jellegzetesebbeknek képét is közli.

A táborleírások hasonló, minden részletre kiterjedő pontossággal készültek. A kutatás története; a tábor földrajzi helyzete; az ásató munkálatok legpontosabb leírása (magában foglalja a tábor ingatlan emlékein kívül a táborban előkerült összes egyéb leleteket); az előkerült leletek analogiáinak felsorakoztatása; szórványleletek ismertetése. Nem hiányoznak a táborra, annak egyes részeire vonatkozó térképek és alaprajzok, újabban a maradványok fényképei.

A munka jelentősége az elmondottak után nem szorul bővebb bizonyításra. Sok hiteles adattal gyarapította a provinciák politikai történetét. A limesvonalak változása hűen tükrözi vissza a provinciák területváltozásait. Azután itt van a római határvédelem, a limes problémája, amelyre jóformán kizárólag a limesmenti munkálatok révén derült fény. De ennél is nagyobb a jelentősége az előkerült ásatási anyagának a művelődéstörténelem szempontjából. A sokszínű provinciális életnek majdnem minden vonatkozására nyújt hiteles adatokat, amelyek egyrészt az írott források anyagát igen szerencsésen egészítik ki, másrészt azok hiányait pótolják.

A német tudományosság méltán lehet büszke erre a nagyszabású és kitűnően megszervezett munkára, amely egyúttal például szolgál arra is, hogy ilyen természetű munka sikeres befejezését csak úgy lehet remélni, ha személyi változásoktól és viszontagságos időktől független szervezet őrökdi a munka folyamatossága fölött. A mű nemcsak hiteles adatok kimeríthetetlen táára, hanem szemléltető és oktató példa arra, hogyan kell megszervezni, vezetni és állandóan fejleszteni a nagyszabású régészeti munkálatokat. *Dr. Párducz Mihály.*